

вчинення злочину проти власності в указаних випадках має не сам по собі розмір викраденого майна (економічні чинники), а характер діяння та спосіб вчинення злочину (правові чинники).

6. Розглянуті чинники впливають на характер предмета злочинів проти власності не відокремлено. Вони знаходяться в єдності й у своїй сукупності визначають основні риси даного предмета. Виходячи із характеру впливу вказаних чинників на предмет (які, в свою чергу, обумовлені суттю і характером об'єкта злочинів – відносин власності) та екстраполюючи їх властивості на зміст поняття «предмет злочинів проти власності», можна зробити висновок, що родове поняття предмета цих злочинів включає такі обов'язкові (конститутивні) ознаки: фізичну, економічну, соціальну та юридичну. Отже, під *предметом злочинів проти власності* слід розуміти майно чи прирівнені до нього інші об'єкти (предмети) або інші об'єктивні явища матеріального світу, які є об'єктами економічних відносин власності та характеризуються при цьому фізичною, економічною, соціальною й юридичною ознаками та виступають матеріальною формою вираження («субстратом») або необхідною умовою функціонування суспільних економічних відносин власності, що охороняються кримінальним законом і шляхом безпосереднього впливу на які та (або) у зв'язку з якими чи з приводу яких учиняються злочинні посягання, передбачені розділом VI Особливої частини КК. Саме з цього поняття, на нашу думку, слід виходити при дослідженні всього кола питань, що відносять до сфери проблем кримінальної відповідальності за злочини проти власності.

К. М. Орбець, к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕГАЛЬНИХ ПОНЯТЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ

У тезах розглянуто особливості запозичення кримінальним правом легальних понять екологічного права, з'ясовано вимоги до закріплення цих понять у термінах кримінального законодавства.

В тезисах рассмотрены особенности заимствования уголовным правом легальных понятий экологического права, выяснены требования к закреплению этих понятий в терминах уголовного законодательства.

The theses consider the particular issues of borrowing environmental legal concepts in criminal law, the requirements for introducing these concepts in terms of criminal legislation are determined.

Розвиток будь-якої науки не лише не виключає, а й вимагає включення до її понятійно-категоріального апарату понять інших галузей знань. Не є винятком і понятійний апарат науки кримінального права, який складається як з понять, що зумовлені предметом цієї науки і розробляються суто в її межах, так і охоплює низку понять інших юридичних наук. Процес «перенесення» понять інших наук при запозиченні не може мати довільний характер та суперечити системним зв'язкам між різними сферами наукових знань. У протилежному випадку досягнення належної й ефективної інтеграції категоріально-понятійних апаратів галузей знань, предмети яких мають суміжні сфери вивчення, буде неможливим.

Серед понять екологічного права, які використовує кримінально-правова наука, можна виділити такі, як «довкілля», «тваринний світ», «рослинний світ», «полювання», «об'єкти природно-заповідного фонду» тощо. Зазначені й інші подібні поняття є легальними, оскільки знаходять своє знакове (мовне) відображення у термінології правових актів. Їх запозичення здійснюється з метою реалізації функцій кримінального права, адаптується останнім з урахуванням його функцій і завдань (наприклад, класифікація видових об'єктів злочинів проти довкілля залежно від сфер довкілля або екосистем, з якими пов'язані ті чи інші охоронювані суспільні відносини). За своїм змістом і обсягом ці поняття за загальним правилом не можуть відрізнятися від визначених в екологічній науці, однак чітке їх з'ясування ускладнюється постійним розвитком науки, поглибленням знань, появою нових підходів, що зумовлюють динамізм змісту й обсягу понять, а також не завжди послідовним розвитком й окремими недоліками законодавчої термінології.

Так, на сучасне розуміння поняття «довкілля» впливають: 1) вчення В. І. Вернадського про дві сфери оточуючого людину середовища – природну (біосферу) і штучну (ноосферу), тобто створену (або перетворену) людиною; 2) перехід від концепції охорони природи до концепції охорони системи всіх тих екологічно значущих компонентів (як природного походження, так і штучно створених), належна якість яких дозволяє людині існувати в придатних для життя умовах; 3) екосистемний підхід як стратегія інтегрованого управління земельними, водними і живими ресурсами. Зазначені новітні тенденції у сукупності сприяють поступовому смисловою «розриву» понять «довкілля» та «навколишнє природне

середовище», формуванню їх взаємного статусу як родового та видового понять, а не тотожних.

Сучасне розуміння довкілля як будь-яких зовнішніх умов існування людини, тобто сукупності не лише природних (які утворюють навколишнє природне середовище), а й неприродних, виробничих, створених людиною об'єктів, не може не враховуватися у науці під час дослідження та встановлення обсягу і змісту родового, видових та безпосередніх об'єктів злочинів, що посягають на відповідні суспільні відносини, та їх класифікацію.

За наявності понять, що «перехрещуються» за обсягом, кримінальне право використовує поняття іншої науки лише в обсязі власного суміжного поняття. Наприклад, кримінальне право окреслює обсяг поняття «екологічна шкода» межами поняття «суспільно небезпечні наслідки». Коло інших явищ, які екологічна наука включає до обсягу екологічної шкоди (шкода від цивільно-правових, адміністративно-правових проступків тощо), виходить за межі предмета науки кримінального права й, отже, унеможлиблює їх вивчення цією наукою. Таким чином, надаючи певну додаткову ознаку («екологічна шкода, що є наслідком кримінального правопорушення»), кримінально-правова наука розширює зміст поняття іншої науки, одночасно звужуючи його обсяг, за допомогою чого відбувається процес асиміляції цього поняття.

Низку проблем здатна породити відсутність уніфікації термінів, що використовуються в законодавстві для позначення одних і тих самих понять. Наприклад, для позначення добування водних живих ресурсів у різних нормативно-правових актах вживаються терміни «рибальство», «вилучення», «вилов», «добування», «збирання», «лов», «промисел» тощо. За таких умов вельми складно обрати один термін, який можна було б беззастережно застосовувати у законі про кримінальну відповідальність і визначати за його допомогою відповідне поняття. У таких випадках, на наш погляд, потрібно звертати увагу насамперед на термінологію Конституції, міжнародних договорів України, законів і лише після цього – підзаконних нормативно-правових актів.

Термін, який застосовується зараз у ст. 249 КК України, – «водний добувний промисел» – не є однозначним для тлумачення, а тому може призводити до труднощів у правозастосуванні. Тож, на нашу думку, виникає потреба у виробленні єдиних термінів, спільних для екологічного та кримінального законодавства, що якомога повніше відбивали б зміст того чи іншого поняття, дозволяли чітко розмежовувати його із суміжними.

Таким чином, викладене вище дає підстави сформулювати деякі вимоги щодо запозичення легальних понять інших галузей права та їх відображення у кримінальному законодавстві:

а) за загальним правилом у кримінальному праві ці поняття повинні мати той самий обсяг і зміст, які вони мають у відповідній науці, та відображати сучасний стан її розвитку. Якщо ж поняття на сучасному етапі має різні тлумачення й не має формальної дефініції, то, як правило, використовується традиційне, усталене в науці, значення;

б) за наявності суміжних понять в іншій науці («довкілля» і «навколишнє природне середовище», «рибальство» і «водний промисел» тощо) процес «перенесення» до науки кримінального права передбачає обрання того терміна, який найбільш чітко б характеризував відповідне поняття;

в) за наявності понять, що «перехрещуються» за обсягом, кримінальне право використовує поняття іншої науки лише в обсязі власного суміжного поняття;

г) терміни, що вживаються для мовного відображення тих чи інших легальних понять, у кримінальному праві, як правило, повинні збігатися з термінами чинного законодавства іншої галузі. Якщо вживається кілька синонімічних термінів, рекомендується обирати більш поширений у нормативно-правових актах, що мають найвищу або вищу юридичну силу;

г) тотожні поняття повинні позначатися єдиним терміном і, навпаки, той самий термін повинен мати єдине значення, за винятком, коли інше значення прямо закріплено в законі чи впливає з нього. Цей виняток є небажаним, оскільки не сприяє одноманітності тлумачення та застосування кримінального законодавства.

В. В. Гальцова, к.ю.н., доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ЗАБОРОНУ НЕЗАКОННИХ ДІЙ ЩОДО УСИНОВЛЕННЯ (УДОЧЕРІННЯ) (ст. 169 КК УКРАЇНИ)

У тезах викладено фактори, які зумовлюють необхідність кримінально-правової охорони суспільних відносин, що забезпечують форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Констатується наявність